

הַלְבוּת פֶּסַח סִימָן תַּסוּ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק נ]

אָבֵל קִדְם הַפֶּסַח נִתְבַּטֵּל טַעַם הַחֶטֶת בְּשֵׁשִׁים⁶¹.

[משנב שם]

לֹא אֶמְרִינָן הַשְּׁמָא נְפִלָה⁶⁵.

65) ואף על פי שאיסור משהו הוא רק איסור דרבנן, ובדרך כלל ספק דרבנן לקולא, ואם כן אף על פי שלא מחויקים שהחיטה נפלה עכשיו, מ"מ הרי זה ספק שמא נפלה עכשיו, והיה לנו להקל מספק, מ"מ ביאר הב"ח, שדעה זו סוברת שהואיל ועיקר איסור חמץ הוא מדאורייתא, החמירו בו כשיש רק ספק אחר.

[משנב שם]

דְּלֵא הִמִּיר בְּעֵינֵינוּ בְּנִתְרַכְכוּ רַק בְּהִנָּחָה וְלֵא בְּאִיְלָה⁶⁶.

66) כלומר, דעת הט"ז (ס"ק טו) היא שאף על פי שחטים שנתרככו אסורות בהנאה, וכפי שהביא בשמו המשנב לעיל (ס"ק לח) [וראה שם שיש חולקים], מ"מ כאן שיש ספק נוסף, הרי זה מותר בהנאה.

ואף על פי שכתב הרמ"א שכשיש ספק ספיקא מותר אף באכילה, מ"מ כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק יז) שהט"ז סובר שהספק אם חיטה שנתרככה היא חמץ אינו ספק גמור, שכן הבקי דבר יכול להבחין אם היא ראויה להבקע או שלא, ולפיכך אף בהצטרף הספק שמא עכשיו נפלה, אין להתיר אלא בהנאה.

[שעה"צ ס"ק קב]

עֵינֵינוּ בְּפִרְיֵי מְגִידִים שְׁמִפְקָפֵק עַל הַמְּגִן אֶבְרָהִם וְכֵן בְּמַחְצִיתֵי הַשְּׁקֵל⁶⁷.

67) הפמ"ג (א"א ס"ק יט) והמחצה"ש הקשו על מה שכתב המג"א (ס"ק יט) שאף בספק אם נשרתה החיטה מעת לעת הרי זה אסור, שמבואר ברמ"א (יו"ד סי' קה ס"א) שספק כבוש באיסור דרבנן מותר, ואף כאן משהו חמץ אינו אסור אלא מדרבנן [וראה מה שכתב המחצה"ש לתרץ].

[משנב ס"ק נו]

מְקַל מְקוֹם מְשֻׁהוּ מִיְהוּ אֵיכָא⁶⁸.

68) ואם החיטה לא שהתה במים אפילו פרק זמן קצר, כתב בשעה"צ לעיל (סי' תמו ס"ק כא) שאף לדעה זו אין היא פולטת את טעמה לתוך המים, שלא מסתבר שעל ידי שהחיטה נמצאת רגע אחד במים צוננים היא תפלוט בהם את טעמה [וראה מה שכתבנו שם בשם החזו"א].

[משנב שם]

וְלִכְן תוֹרַף הַפֶּסַח דְּאֶסְרוּרָא בְּמִשְׁהוּ, אֶסְרוּרָא⁶⁹.

69) ושורש המחלוקת אם חמץ בפסח אסור בצונן או לא, כתב החוות דעת (סי' צא ביאורים ס"ק ג) שתלוי הדבר ביסוד החיוב להדיח מאכל היתר צונן שנגע במאכל איסור צונן [ראה שו"ע (יו"ד סי' צא ס"א)] האם הוא מעיקר הדין או שהוא חומרא בעלמא, שאם הוא מעיקר הדין, הרי שגם דבר צונן משאיר משהו במקום מגעו דבר אחר, ולפיכך אם נפל חמץ צונן לנוזלים צוננים הרי הם אסורים, שכן משהו חמץ נשאר בהם [וכיון שהם נוזלים אי אפשר 'להדיחם' מאותו המשחך, ואילו אם הוא חומרא בעלמא, הרי שבמגע של צונן בצונן אפילו משהו מן האיסור אינו נשאר על גבי ההיתר, ולפיכך כשנפל חמץ צונן בנוזלים צוננים הרי הם מותרים, שאף משהו מהחמץ לא נשאר בהם.

61) אכן, לפי הטעם שכתב בשעה"צ לעיל (ס"ק פב) בשם שו"ת הרשב"א (ח"א סי' קעו), שחוששים שבשעת הלישה נגעה החיטה בעיסה בהרבה מקומות, כתב בביאור הגר"א שאין להתיר מטעם שהיא בטילה בששים, שהרי גם אם יש בעיסה ששים הרי החיטה אסרה כדי נטילה בכל מקום שהיא נגעה בו. אך כתב, שמ"מ גם לפי הטעם הנ"ל, אם נמצאה החיטה קודם פסח יש להתיר את שאר המקומות מלבד המקום שבו נמצאה החיטה, שהרי העיסה צוננת, וספק הוא אם נגעה החיטה באותם המקומות, לפיכך אין להחמיר בהם קודם פסח, ומ"מ, מהמקום שבו נמצאה החיטה יש להסיר מכל סביבותיו כדי נטילה, שכן בו דאי נגעה.

ודין זה שקודם הפסח טעם החיטה בטל בששים, כתב המשנב לעיל (סי' תמו ס"ק כא) שאינו תלוי במחלוקת המובאת בשו"ע לעיל (שם ס"ד) אם 'משהו' חמץ שהתערב 'חור וניעור' בפסח, אלא אף לדעת הסוברים שחור וניעור, מ"מ טעם בעלמא בטל בששים, ורק כשממשות החמץ נמצאת בתערובת הם סוברים שחור וניעור. מאידך, החזו"א (או"ח סי' קיט ס"ק ה-ו) כתב שלדעת הסוברים שחור וניעור, גם טעם בעלמא חור וניעור [וכן דעת המאמר מרדכי המובא להלן (בס"ק נג)].

[משנב ס"ק נא]

דִּי בְּכִי נְטִילָה⁶².

62) וכתב החזו"א (או"ח סי' קיט ס"ק ו) שהיינו דוקא כשאין ביבדיח נטילה; שסביב החיטה ששים כנגד החיטה.

[משנב ס"ק נב]

דְּאִין לְמַלְגָּ אֶפְלוּ בְּכִלֵּי שְׁנִינִי⁶³.

63) שם פסקו השו"ע והרמ"א שלכתחילה יש לחוש לדעת הרשב"א (בדק הבית בית ד שער א) שסובר שאף על פי שכלי שני אינו מבושל, מ"מ הוא מפליט ומבליע, ולפיכך אסור למלוג בכלי שני קודם מליחה, שהם נפלט וחורר ונבלע בתרנגולת.

[משנב ס"ק נג]

אֶסְרוּרָא הַתְּרַנְגוּלָתָא⁶⁴.

64) ממה שכתב השו"ע בסוף הסעיף 'ויש מי שאוסר אם הוא בתוך הפסח', כתב המאמר מרדכי (ס"ק יח) שמשמע קצת שמה שכתב בתחילת הסעיף 'אם מלגו תרנגולת וכו'' היינו אפילו אם מלגו קודם פסח [וכתב שכן משמע בב"י], והקשה המאמר מרדכי (שם), והלא כתב השו"ע לעיל (סי' תמו ס"ג) שאם נמצאת חיטה בתוך תרנגולת מבושלת קודם פסח הרי היא בטלה בששים, ואינה חוררת וניעורת בפסח, ומדוע כתב כאן שהתרנגולת אסורה.

[המאמר מרדכי כתב שיש לתרץ בדוחק שדברי השו"ע כאן הם לדעת הסוברים שחמץ בפסח חורר וניעור, אולם לפי מה שכתב המשנב לעיל (סי' תמו ס"ק כא) שאף לדעת הסוברים שחורר וניעור מ"מ טעם בעלמא אינו חורר וניעור, אי אפשר לתרץ כן, שהרי החיטה נגעה רק טעם בעלמא בתרנגולת. אולם דעת המאמר מרדכי (כאן, ובסי' תמו ס"ק ו) שלדעת הסוברים שחורר וניעור גם טעם בעלמא חורר וניעור, וראה סי' תמו שם שכתבנו שכן דעת החזו"א].

הלכות פסח סימן תסו

עג באר הגולה

ס טור בשם ראב"ן
ע שם בשם אבי
הענין פ דמית
דינן, שיהא יתר
מששים ושיהיה הפנים
צוונים צ פן פרש
הבית יוסף דברי
הטור דמית לדעת הרא"ש

(נא) רק כדי (כג) נטילה, והכי נהוג: **יב (נב) *סאם (כג) מלגו** (פרוש), שהתרחיחוהו במים: להעביר הנוצה (תרגולת ואחר-כך מצאו במים גרעין חשה (נד) בקועה, (נג) אסורה (כה) התרגולת. ***עואם נמצאת חשה בקועה או להם חמץ בכלי של מים (נד) ואין בו כדי לתן טעם, פ שהמים צוונים, ובשלו באותם מים תבשיל או לשו עשה, (נה) מתר. ג'וש מי (טו) [טו] שאוסר (נו) אם הוא בתוך הפסח: הגה ויש מי שמתיר אפלו במלינת תרגולת, עשה**

באר היטב

מהר"ם מלובלין סימן עח: מצוה באחד שלקח קרוב מהחביות בקעה והולכו למקום אחר ושם נמצא חשה עליו, והתיר הקרוב שבחביות דאמרינן שאן נמצא שאן היה, עכ"ל. וכתב המ"א: אכל אם נמצא חשה בחביות, אף הקרוב שבקעה אסור, דאמרינן שמה היתה החשה מקדם לכן בחביות, דהיי מזמן לזמן, פחדא חתיכה מחזקין אסורא כמ"ש וע"ס"ק כה במ"א שכתב: ואם סלקוהו למקום אחר ונמצא ע"ג חשה אמרינן עמה נפלה דהיי מקום למקום, ע"ס"ק למ"ד: (כז) נטילה. אפלו במצה אפיה. ואפלו איבא ס' בעינן כדי נטילה: (כח) מלגו. סתם מלינה היא בכלי שני, וקטן. וע"י סימן תמו ס"ג בהג"ה. ונאפשר שאן מטעם עררי אחי עלה, ולא קראה המרדכי כ"ש אלא משום הקנהה, ולדינא אם היס"ב אסורה, דהא בחמץ הפוסקים אסרינן אפלו בצונן, ח"ו: (כד) בקועה. מולא הגיה הרב שאן פולעיל סעיף ט לאסר אפלו אינה בקועה, אפשר משום דהכא פירן דאיבא עוד ספקא שפא אח"כ נפלה לא מחמרין כלי האי, אכן הס"ז פתב הדרב אדיל לשיטתו לאסר אפיה בקועה כל שנתרפכה, אף שאן מותר למכור לא"י באיבה בקועה דהיי ס"ס שפא לא נתחמץ ושפא אח"כ נפלה, דלא מחמרין אלא בחד ספקא כהיהא דסעיף ט, ע"ש. והח"י מקל אפלו בהאי דסעיף ט למכור לא"י, ע"ס"ק יח: (כט) התרגולת. דאמרינן שפא היתה החשה במים בשעת מלינה, דלא אמרינן שאן נמצא וכאן היה אלא מפוקם למקום או מחתיכה לתחיה כמ"ש ס"ק כא, אבל במקום אחד כגון במלינה דיש לספק בזמן ולומר שפא היתה החשה במים קדם לכן לא אמרינן השתא נפלה, ועין ח"י ודוהרנע חזקת התרגולת שבדואי היתה במים מחמצים, ומשעם זה אסור הרוקח מצוה שנמצא בה חשה ואין דרע א נחמצה באיזה עשה אם לאו, והתיר שארי מצות, ט"ז, ע"ש: (ל) שאוסר.

שערי תשובה

וע"ש בסימן מא שמי"ש הב"ח שחמץ שנגע בתנור במצה אסור הכל, הב"ח לשיטתו דאפלו בקבוש אסור, אך לפמ"ש אם נאפה כראוי קשעע החמץ אינו אסור רק כ"ג, וה"ה במצה שנתפלה דינא הכי, ומהש"ע משמע דאף בשלא נאפה כראוי אינו אסור אלא כ"ג, ולע"ז יש לחלק כמ"ש, ע"ש. ועין בהורח"ה יקחואיל סימן צא בקאר, ועין לעיל סימן תסא מ"ש בשם ושב הלחן טוף סימן מ, ועין בשו"ת בית אפרים סימן כב בדברי הש"ו ותכלש ותא"ר בענין זה. ועין מ"ש בח"ט בשם משו"ת מהר"ם, והג"כ כי בשו"ת פ"י כ"ח באחד שהוציא משקין מן החבית בפסח לחוף הכלי התקלי לא נבדק ואח"כ מצאו גרור חשה בכלי, אז מה שכתבתי לא נאסר, ע"ש: [ס] שאוסר.

משהם הקנהה, ולדינא אם היס"ב אסורה, דהא בחמץ הפוסקים אסרינן אפלו בצונן, ח"ו: (כד) בקועה. מולא הגיה הרב שאן פולעיל סעיף ט לאסר אפלו אינה בקועה, אפשר משום דהכא פירן דאיבא עוד ספקא שפא אח"כ נפלה לא נתחמץ ושפא אח"כ נפלה, דלא מחמרין אלא בחד ספקא כהיהא דסעיף ט, ע"ש. והח"י מקל אפלו בהאי דסעיף ט למכור לא"י, ע"ס"ק יח: (כט) התרגולת. דאמרינן שפא היתה החשה במים בשעת מלינה, דלא אמרינן שאן נמצא וכאן היה אלא מפוקם למקום או מחתיכה לתחיה כמ"ש ס"ק כא, אבל במקום אחד כגון במלינה דיש לספק בזמן ולומר שפא היתה החשה במים קדם לכן לא אמרינן השתא נפלה, ועין ח"י ודוהרנע חזקת התרגולת שבדואי היתה במים מחמצים, ומשעם זה אסור הרוקח מצוה שנמצא בה חשה ואין דרע א נחמצה באיזה עשה אם לאו, והתיר שארי מצות, ט"ז, ע"ש: (ל) שאוסר.

משנה ברורה

חמץ בפסח במשהו, אבל קדם הפסח נתבטל טעם החטה בששים⁶¹, ואפלו הכי כדי נטילה צריך לטל ממנה דלמא לא פלטה רי בסביבותיה: (נא) רק כדי נטילה. אפלו נמצאת במצה אפיה, די (נד) בכדי נטילה⁶². **יב (נב) אם מלגו וכו'.** אף דנתפאר ביוה"ד דעה בסימן סח סעיף יא דאין למלג אפלו בכלי שני⁶³, הכא מרי שנמלח מקדם על-גבי הנוצה [פמ"ג]: (נג) **אסורה התרגולת**⁶⁴. דאמרינן שפא היתה החטה במים בשעת מלינה, דלא אמרינן שאן נמצא וכאן היה אלא לענין מקום למקום או מחתיכה לתחיה, וכנ"ל בסעיף יא, אבל במקום אחד, כגון דיש לספק בזמן ולומר שפא היתה החטה במים קדם לכן, לא אמרינן השתא נפלה⁶⁵. והנה המחבר פתב שאן חשה בקועה, והרמ"א לא הגיה על זה כלום דדווקא בקועה ולא בנתרפכה, משום דיש עוד ספק שפא עכשו נפל, (לו) ויש אומרים דהרמ"א סמך אהגהתו לעיל בסעיף ט, וכן משמע בט"ז דלא התיר בעניננו בנתרפכו רק בהנאה ולא באכילה⁶⁶. אכן מצאתי בבית-מאיר, דדין זה שסתם המחבר (לז) במחלקת שניה (לכד הדעה שמוזר בהרמ"א), ועל-כן נראה לעניות דעתי דהסומך להתיר בזה בנתרפכה (לח) בכלי שני אף לאכילה לא הפסיד. ואם לא בנתרפכה, אפלו אם היתה המלינה בכלי ראשון גם-כן מתר: (נד) **ואין בו וכו' שהמים צוונים.** רוצה לומר, (נט) והמים צוונים, דתירי בעי, שהחמץ מועט שאין בו שער לתן טעם במים, שיש ששים במים כנגדו, וגם שהמים צוונים, ולכן מקלינן אפלו תוך הפסח, דכיון דמשהו מדרבנן לא מחמרין בצונן: (נה) **מתר.** ואם דרע (ק) שנגשרה החטה מצת-לעת במים אסור, דכבוש כמבשל. ואפלו אם יש לספק שפא נשרה מצת-לעת במים, גם-כן דעת (קא) איזה אחרונים להחמיר, ומכל מקום בחטה שאינה בקועה רק בנתרפכה (קב) אין להחמיר בספקא. ואפלו בחטה בקועה, ודוקא כשנמצאה החטה ואחר-כך בשלו באותן מים, אבל אם נמצאת החטה במים אחר שבשלו (קג) יש להקל באסור משהו, דספק-ספקא הוא: שפא נפלה החטה אחר-כך, ואם תמצי לומר מקדם, שפא לא נשרה מצת-לעת במים ולא הוי כבוש, דמתר לדעה זו בצונן, ואפלו לדעת הי"ש מ"ש שאוסר דאוסר בצונן תוך הפסח, על-כל-פנים במקום הדחוק או הפסד מרבה אין להחמיר, וכדלקמה: (נו) **אם הוא בתוך הפסח.** דסכינא לה, דאף דבצונן אינו נותן טעם, מכל מקום משהו מיהו איבא⁶⁸, ולכן תוך הפסח דאסרו במשהו, אסור⁶⁹: (נד) ודוקא כשנמצא החטה ואחר-כך בשלו באותן המים, אבל

באר הלכה

החתיכה מבצי לה לאשכחיה ולא בתוכה, אלא ודאי שהיתה בפסה השלמה ואם-כן נאסרה פלה ולא שרן בזה לומר שאן נמצא וכו': * **אם מלגו וכו'.** עין בט"ז שכתב דסתם מלינה בכלי שני. והנה לפי מה שכתב המחבר ביוה"ד דעה בסימן סח דבריעבד בכלי שני אינו מכליע, לכאורה על-כרחי צריך לומר דמירי בכלי ראשון, ואי משום אסור דם, מירי שפלתו עם הנוצה קדם המלינה, כמו שהעתיקתי במשנה ברורה בשם הפרי-מגדים. אף אפשר דדעת המחבר בהש"מ מחמירין שהביא הרמ"א לעיל בסימן תמו סעיף ג בהג"ה דאפלו בכלי שני אסור, וכן מצאתי בפרי תוש שמתספק בדעת המחבר, ובעקר דינא דכלי שני דעת הפרי חדש להחמיר בפסח, עין שם. ועין לעיל בסימן תנא במשנה ברורה סעיף קטן יא: * **ואם נמצאת חשה בקועה וכו'.** וישענה במים, עין לעיל בסימן תמו

כמו שהגיה לעיל בסעיף ט, (נה) יש אומרים דכאן מודה להמחבר דדווקא בקועה ולא בנתרפכה, משום דיש עוד ספק שפא עכשו נפל, (לו) ויש אומרים דהרמ"א סמך אהגהתו לעיל בסעיף ט, וכן משמע בט"ז דלא התיר בעניננו בנתרפכו רק בהנאה ולא באכילה⁶⁶. אכן מצאתי בבית-מאיר, דדין זה שסתם המחבר (לז) במחלקת שניה (לכד הדעה שמוזר בהרמ"א), ועל-כן נראה לעניות דעתי דהסומך להתיר בזה בנתרפכה (לח) בכלי שני אף לאכילה לא הפסיד. ואם לא בנתרפכה, אפלו אם היתה המלינה בכלי ראשון גם-כן מתר: (נד) **ואין בו וכו' שהמים צוונים.** רוצה לומר, (נט) והמים צוונים, דתירי בעי, שהחמץ מועט שאין בו שער לתן טעם במים, שיש ששים במים כנגדו, וגם שהמים צוונים, ולכן מקלינן אפלו תוך הפסח, דכיון דמשהו מדרבנן לא מחמרין בצונן: (נה) **מתר.** ואם דרע (ק) שנגשרה החטה מצת-לעת במים אסור, דכבוש כמבשל. ואפלו אם יש לספק שפא נשרה מצת-לעת במים, גם-כן דעת (קא) איזה אחרונים להחמיר, ומכל מקום בחטה שאינה בקועה רק בנתרפכה (קב) אין להחמיר בספקא. ואפלו בחטה בקועה, ודוקא כשנמצאה החטה ואחר-כך בשלו באותן מים, אבל אם נמצאת החטה במים אחר שבשלו (קג) יש להקל באסור משהו, דספק-ספקא הוא: שפא נפלה החטה אחר-כך, ואם תמצי לומר מקדם, שפא לא נשרה מצת-לעת במים ולא הוי כבוש, דמתר לדעה זו בצונן, ואפלו לדעת הי"ש מ"ש שאוסר דאוסר בצונן תוך הפסח, על-כל-פנים במקום הדחוק או הפסד מרבה אין להחמיר, וכדלקמה: (נו) **אם הוא בתוך הפסח.** דסכינא לה, דאף דבצונן אינו נותן טעם, מכל מקום משהו מיהו איבא⁶⁸, ולכן תוך הפסח דאסרו במשהו, אסור⁶⁹: (נד) ודוקא כשנמצא החטה ואחר-כך בשלו באותן המים, אבל

שער הציון

(נד) אחרונים: (נה) חק"עקב: (לו) שארי אחרונים: (לז) וכן בחי"אם הביא דעת הרשב"א שאין מחזיקים מזמן לזמן: (מא) וגם באילה רבה מצדד להקל בכלי שני ולסמך על הפוסקים דאין מחזיקים מזמן לזמן, ובפרט בנתרפכה בודאי יש לסמך על זה: (מב) בארה"ה ויגן אברהם, ותקור לזה נראה דהוא מאור נרוע המוכא בבית-יוסף. ובכאור הנ"א מקאר לדעה ראשונה מטעם מים צוונים לכן ממיר ואפלו באין בו ששים: (ק) פרי חדש ואלה רבה ושא: (קא) מגן אברהם ועוד איזה אחרונים: (קב) עין בביר-מגדים שמשפיק על המגן אברהם וכן במחצית-השקל⁶⁷, ועל-כל-פנים בנתרפכה בודאי אין להחמיר, כן נראה לי: (קג) כן נראה לעניות דעתי פשוט: (קד) נהר-שלום דעת המחבר, וגם המגן אברהם בעצמו מצדד כן דעת המחבר, ולדינא אין נפקא-מנה בזה, שכתב הכריע כן הרמ"א בהגהתו לקמה:

